



Dimitrij
Rupel

Nedelja

KAMEN IN VRČ

Ob nedeljah spimo dlje kot ponavadi. Pravzaprav ni tisto zaresno spanje. Prvič pogledam na uro ob kakšnih sedmih. Potem zaspim nazaj. Sanjam in vem, da sanjam, to se pravi, sanjam, kar hočem. Sanjarim, pravzaprav. Tista jutranja zmešanost pomaga, da sanje bolj gladko tečejo. Sanjam, kako kupujem prekrasno hišo nad morjem. Koraki odmevajo po marmorju. Vse si že predstavljam: kam bom postavil pisalno mi-

zo, kje bom po kosilu bral svoje časopise. In to se — ker sanje to znajo — tudi v resnici godi. Nenadoma je vse zloščeno, na nogah imam copate, okno ima nekakšen zlat okvir, kot da bi bilo zrcalo, pred hišo šumijo cedre, moji služabniki okopavajo gredice na vrtu, da je slišati čisto drobno trkanje motike ob kamenje, pravzaprav ni kamenje, ampak lončena posoda, ker ni slišati kamnito (takole: tp, tp, tp), ampak je slišati bolj lončeno (takole: plenk, plenk, plenk). Pravzaprav ni niti trkanje ob kamen niti plenkaje ob lončeno posodo, ampak tiktakanje ure. Pol osmih. Spet zamižim, da bi videl nadaljevanje.

Na vrtu je bil seveda zakopan star zaklad. Vendar koticu mojega očesa to ne uide. Delam se, da berem Ljubljanski dnevnik ali Die Zeit ali kar že je, vendar opazujem služabnika skoz okno, ki je seveda tudi zrcalo, da je vse skupaj vidno, čeprav sem obrnjen v drugo smer. Pot mu teče po čelu, ko vleče velik lonec cekinov na stran. Že hoče ubežati, ko se pojavim kot maščevalec Zorro (črn klobuk) na vratih, namerim puško in popolnoma mirno rečem: — Moj zaklad sèm! Možakar že hoče povleči za revolver, ko hladno ustrelim, da ima oni na čelu dve luknji v obliki znaka neskončno ali ležeče osmice, ker sem imel pač dvocevko. Potem se nekako brezbrizno sprehodim do trupla, brcnem v nogo . . . malo pomešam po cekinih v loncu . . . obrišem si čelo z rdečim robcem. Ko zagledam miličnike, ki prihajajo po poti navzgor. Eden od njih se igra s pokromanimi okovi, vrti jih na prstu. Pridejo do mene, me uklenejo, nato mi najstarejši z brki reče: — Pokaži voziško! Pomislil, da sem ga pozabil doma, vendar se znajdem: — Ne morem, ker ste mi uklenili roke. Pravzaprav začnem jecljati, stavki

niso več gladki, sintaksa gre k hudiču, vedno je tako, kadar sem razburjen in še posebno, kadar se mi godi krivica (fant je ukradel zaklad na *mojem* vrtu). Nekako takole potem govorim: — Ne vem . . . kje ste me ukle . . . saj ste mi moje vozniško . . . na *mojem* vrtu . . . pravzaprav . . . moje roke, če mi odklenete, vozniško lahko bom prinesel . . . iz doma . . .

— Govoriš v spanju, reče žena. Ura je komaj pet minut čez pol osmo. — Saj si čisto moker, doda, ko si me ogleda. — Saj je komaj pol osmih, reče potem, — nor si, da me zbujaš tako zgodaj, ko je vendar nedelja. Obrnem se in se šele nato spomnim, da bi ji lahko rekel: — Saj si me ti zbudila. Ampak prav je naredila, tisti miličniki so mi začeli iti na živce.

Hočem sanjati še enkrat od začetka, od tam, ko začnem kupovati prekrasno hišo nad morjem. Moji obmorski prijatelji so mi povedali: — Za tri, štiri milijone lahko dobiš graščino. Torej se pogovarjam z neko žensko na dvorišču te obmorske graščine. Veter prijazno pihlja, tu in tam figovo drevo, trta . . . vse morje je pod mano, kot da je velik pladenj slaščic. — No, malo zanemarjeno je, začnem po trgovsko, — tale strop ni nič vreden. Čudovit strop, leseni tramovi, rezljano in tako naprej. — Ma, reče ženica, — to dobiste koga iz vasi, ma to ni nič. — Že že, se obotavljam, — ampak tistale figa mi zakriva razgled. — Kaj česte, reče ženica in izruva figovo drevo z eno roko, da se kar tresem od razburjenja, tako se mi je priljubilo tisto drevo. — No, vse skupaj ni dosti vredno, rečem, — ampak pol milijona vam dam, če hočete.

— Pol milijona? me sovražno gleda ženica.

— Naj bo, sedemsto, rečem popustljivo, ker se je bojim.

— To stane dvajset milijonov, reče ženska. Malo se prerekava, nato se zediniva za deset milijonov. — Kje so dokumenti? vprašam in začnem vleči denarnico iz žepa. — Potrdilo o lastništvu, pogodba . . . — Ma kakšno potrdilo, reče ženska, — ste mislili, da je ta hiša moja? Mislite, da vam jo bi prodala za deset milijonov, če bi bila moja?

Zbudim se ob pol enajstih. Ob nedeljah spim dlje kot ponavadi.

PARALELNI SLALOM

Ob nedeljah kuhamo doma. Če ne kosimo kje zunaj. Ob nedeljah pečemo piščanca. Okrog njih, ko je cenejša elektrika, ga natakemo na raženj in potem se vrti okrog svoje osi tja do dveh, da ga je polno celo stanovanje. Tudi iz drugih stanovanj diši, potem pa se kje na stopnišču vsi ti duhovi srečajo in kakšno rečejo.

Ob nedeljah televizija predvaja športne dogodke. Danes je smučanje. Kar naprej je slišati švistenje, ropotanje deščic, prekinjen glas napovedovalca: — Knedliček, Češkoslovaška, Gustavo Tönni, Italija, Šumaher, Sovjetska zveza, Marie Morero, Francija, Franci Križaj, Jugoslavija . . . Tako približno, kot bi bral telefonski imenik nekega planetarnega vele mesta po kakšni atomski vojni, ko ne bi bilo več narodov in držav in bi vsi preživeli

stanovali na enem kupu, državo, ki so ji nekoč pripadali, pa bi uporabljali kot tretje ime. Znak tiste družine v najširšem smislu besede.

Ko telefoniram svaku nekaj kilometrov daleč, slišim v slušalki iste zvoke: švistenje, ropotanje deščic in v premorih izrečena imena.

— Kaj delate?

— Nič posebnega.

— Poslušaj, žena, rečem vstran, tvoji sorodniki ne delajo nič posebnega.

— Nehaj, reče žena, — vprašaj jih, če hočejo priti na kosilo, da imamo piščanca in da ga je preveč samo za naju.

— Sem slišal, reče svak, — moram vprašati Tanjo. Ti, reče vstran, — najina kuharska sorodnika naju vabita na neke ostanke...

— Sem slišal, rečem jaz.

— Ničesar se ne znaš zmeniti, reče moja žena, — vprašaj jih, kje so bili včeraj zvečer, in če imajo rajši krompir ali riž.

— Jaz... sem začel jecljati, kot se mi dogaja vedno, kadar sem razburjen, ali kadar se mi godi krivica (*ničesar se ne znam zmeniti*), — veš večerja včeraj krompir ali rajši... vprašaj... kje ste bili in če krompir ali riž rajši imate za kosilo...

— Pridemo, je rekel svak, — kdaj?

— Pridemo, poročam ženi, — kdaj?

— Ob dveh, seveda, reče žena, — saj veš, da je ob enih cenejša električna...

— Ob dveh seveda cenejša električna saj veš... izgubljam nit...

— Sem slišal, reče svak.

Ko prekineva, ugasnem televizor, vzamem v roke knjigo.

— Ti boš bral, jaz naj pa delam, reče žena, — ali ne veš, da imava goste?

— Vem, ampak šele ob dveh... imava goste šele ob dveh... in ob enih šele je seveda električna cenejša...

— Do enih je še veliko dela in malo časa, reče žena, ki ima v oblasti ure in stavke.

— In kaj naj delam do enih, dokler še ni je že... malo časa...?

— Ah, nemogoč si. Kar beri!

Berem. — Poslušaj, rečem, — tole je krasen pregovor:

»Če vrč udari kamen, ali če kamen udari vrč, je vedno vrč na slabšem.«

Medtem je priteknel pravi čas za polnjenje in peko piščanca. Zelo se mučim z morsko soljo, za katero žena pravi, da je bolj zdrava od kamnite, ni je namreč mogoče enakomerno razmazati, kvečjemu jo je mogoče raztresti po celi kuhinji, pri tem pa na mestu ostane le tu in tam kak kristal, da štrli nad površino in se pri najhujšem premiku otrese. Pripraviti pa je treba še krompir in špinačo, ki jo huham na poseben, kolikor je meni znano, edinstven način. Zelo rad kuham. Kot tudi rad vidim, da gosti pridejo pravočasno. Piščanca je treba servirati, ko je ravno pečen, sicer se posuši. Enako je s krompirjem. Glede špinače pa sem v nedavnem pogovoru z nekdanjim kolegom in starim prijateljem, ki je doktor agronomije, izvedel, da

je lahko prav strupena, če je postana. Čakala sva na vstopnice za kino: ženo je z otroki poslal gledat Popaja, ki ga sam ne ceni posebno prav zaradi usodne pomote, ki je njegova predpostavka. Popaj je risanka o možu, ki postane nadčloveško močan, ko poje nekoliko špinače. Modrovala sva o Popaju in zvedel sem, da špinača ni posebno zdravo živilo.

Vse je bilo pripravljeno. Piščanec je dosegel tisto stopnjo rumenkastorjave popolnosti, ko ga je treba razrezati in nesti v usta. Ura je bila dve. Dve in pet minut. Dve in deset.

Telefon.

— Najbrž je Tanja, reče moja žena, — res so nemogoči, da jih še ni.

— Halo, rečem. Pot mi teče po čelu. Roke so popečene od neprestanega seganja v pečico. Srce ponosnega kuharja nemirno utripa.

— Veš kaj, reče svak, — sem mislil, če bi bilo v redu, če bi malo zamudila.

— Ne, ne vem, zakaj?

— Mislil sem, da ni narobe, če prideva čez kakšne pol ure, recimo ob tričetrt na tri.

— Kosilo je na mizi, rečem, — če vas ne bo, bomo vrgli stran.

— Veš, ravno gledam paralelni slalom, na televiziji, veš... pa sem mislil...

— Ja jebemti paralelni slalom, rečem, tvoj piščanec na televiziji ne čaka na tričetrt na tri zdaj takoj priti morate.

Kadar sem razburjen, in če se mi godi krivica, popusti sintaksa.

DEDIŠČINA

Človek v neprestanem stresu, to sem jaz. Zato imam kar naprej težave s sintakso.

— Okusen piščanec, reče svak.

— Boljši bi bil, če bi ga jedel pred pol ure.

— Ne, pa je kar dober.

— Bil bi precej boljši, če bi se pekel kakšne pol ure manj, rečem jaz, — in tudi špinača bi bila manj strupena. Sicer pa ne vidim razloga, zakaj bi bil točen ti, če nihče drug ni točen. Misliš, da kdo prihaja točno v službo? Misliš, da je kje kdo, ki ne zamuja na sestanke? Zakaj bi bil ti točen, če moram čakati na honorarje po več mesecev, če čakam na pogodbe po leto ali več, če mi ne pridejo popraviti televizorja, čeprav so rekli, da pridejo še pred novim letom?

Takrat zazvoni telefon.

— Najbrž je pomota, reče žena. Malo počakam, nato vseeno vstanem in stopim k telefonu.

— Najbrž je ljubica, reče žena. — Misli, da me ni doma.

— Najbrž, se smejem v slušalko.

— Tukaj je stric Brzovlak, se oglasi resen in globok glas.

— O, rečem, stric Brzo, kako si kaj?

— Elvira je umrla, reče stric Brzovlak. — Danes dopoldne so jo našli mrtvo.

— Kako danes mrtvo dopoldne našli Elviro?

— Midva z Lenčo sva čisto pretresena.

— Povej ji, da nimaš časa zanjo, da moraš najprej pojesti špinačo, je od daleč zaklical svak.

— Daj mir, svak, — rečem, — teta Elvira je umrla pa špinača mir!

— Teta Elvira, je kriknila žena, — kako pa to?

— Stric Brzovlak in teta Lenča pretresena sta, rečem.

— Torej, še vedno zelo globoko reče Brzovlak, — dve kolegici iz službe sta jo prišli obiskat, da bi šle skupaj na Žale.

— Na Žale, ne razumem, rečem jaz.

— Kaj na Žale? sprašuje žena.

— Dve kolegici iz službe sta hoteli, da bi šle skupaj na Žale.

— Pa si res predolgo pekel tega svojega piščanca, reče svak.

— To je pa tvoj paralelni slalom, besno zakričim nazaj.

— Prosim? reče stric Brzovlak.

— Dajte mir! zakričim še enkrat. — Tukaj se pogovarjam o svoji mrtvi teti Elviri pa ne piščanec pripombe vmes zajebavate.

— Kot veš, po vzdihu reče Brzovlak, je teta Elvira ostala brez pravih dedičev, stric Jakob je umrl, otrok pa nista imela, torej bi bila dediča midva s tvojim očetom. Ker pa tudi tvojega očeta Konstantina ni več, si ti . . . kako bi rekel, neposredno zainteresiran . . .

— Še prejšnji teden sem jo videl, kako je . . .

— Kap. Ležala je na kavču. Gledala je televizijo, ker je bil aparat še prižgan. Tisti dve sta mislili, da ju ne sliši . . . Ampak soseda je imela ključ, ker je hodila zalivat rože, kadar je ni bilo doma.

— Zadela jo je kap, ko je gledala televizijo, prevajam telefonsko sporočilo ostalim.

— Nič čudnega, reče žena.

— Celo življenje je bila reva, pripoveduje stric Brzovlak, — stric Jakob je tako zgodaj umrl, pa tudi z njim ni imela prave sreče, otrok tudi ni imela . . . in potem takole, lepega dne . . .

Kasneje, popoldne se zberemo v Elvirinem stanovanju. To je majhno stanovanje na drugem koncu mesta. Veliko otrok se igra pred hišo, vmes pa vozijo avtomobili, da imajo otroci veliko veselje, ko žoge zginevajo pod kolesi in se spet prikažejo na drugi strani. Šoferji so zmedeni, ker se bojijo, da so povozili žogo: to se nikoli ne zgodi, ker se vedno tako premeteno odbije od koles. Na balkonih je veliko gledalcev. Nedelja je, popoldne je in medtem ko moški kar naprej gledajo paralelni slalom, se ženske obešajo po ograjah in gnetejo smrt v hiši. Prihajamo kot kakšna visoka delegacija, ki bo rešila problem. Ženske vihajo nosove, bojijo se, da bo truplo začelo zaudarjati. Pravzaprav že vohajo, česar ni. Smrt v družini človeka nekako privzdigne: ne umre kar vsakomur bližnji sorodnik!

V stanovanju tete Elvire je vse precej običajno, nikakršnih sledov predsmrtnega boja ali česa podobnega. Smrt je v njem navzoča kot kakšna sve-

tilka ali omara. Teta Elvira počiva na kavču. Mrtva je, vendar je na moč podobna živi teti Elviri. Koža je napeta, noge povsem naravno naslonjene na blazino, lasje so počesani, roke položene ob telesu, kot če od utrujenosti zaspiš pred televizorjem. Teta Lenča se ji previdno približa.

— Veš, malo bolj skupaj jo bom položila, reče Brzovlaku.

Previdno seže z eno roko pod tilnik, z drugo roko potiska bok. V tistem trenutku se iz prsi pokojne tete Elvire zasliši nekakšen stok, globoko iz notranjosti je prišla mala sapa in zatresla glasilke. Teta Lenča se je zgrudila ob kavču. Bila je negibna in na prvi pogled se je zdelo, da imamo v stanovanju dve trupli.

BERAŠKA PALICA

Stric Brzovlak je prinesel vodo v plavalni kapi, ki jo je v zmedi našel v kopalnici.

— Kako je to mogoče? je obupano vprašala teta Lenča, ko se je prebudila iz nezavesti.

— Mogoče je, je rekel Brzovlak in malo privzdignil teto Elviro. Nekje spodaj je morala zajeti zrak, da je ob premiku zabrenčalo v njej, kot da je še živa. Bilo je, kot da se igramo z mehanično lutko. Kot punčke, ki zatrepetajo z očmi, če jih posadiš.

Še večkrat je ponovil gib z mrtvo teto Elviro, da bi dokazal svojo trditv. Vsakokrat je zajamrla. Pravzaprav je vsakokrat zajamrla manj slišno. Pri kakšnem petem poskusu stokanja sploh ni bilo več slišati. Izčrpali smo ves zrak iz nje. Vse življenje je popolnoma odšlo ven iz tete Elvire.

Vse, kar je bilo nekoč v teti Elviri, je bilo zdaj zunaj tete Elvire, tukaj v sobi in v stanovanju. Če pomislimo, da so nekajkrat odprli vrata, je nekaj Elvirinega življenja ušlo tudi po hiši in v zrak.

— Dajmo zdaj to življenje spustiti čisto ven, sem rekel in odprl okno.

— Veš, je rekla teta Lenča, — zdi se mi, da diši po špargljih.

— Smrdi po prdču, je rekel stric Brzovlak, teta Lenča pa je histerično zajokala. Odšla je v kopalnico in je ni bilo ven.

Stric Brzovlak naju je z ženo povabil v kuhinjo. Tam smo odprli vse predale in omarice. Izbrskali smo dve hranilni knjižici, od katerih je bila ena ožigosana z velikimi vijoličnimi črkami: PRINESITELJ — GESLO, druga pa je bila na tetino ime. Bilo je tudi nekaj malega denarja za gospodinjstvo. Razdelili smo si ga: jaz sem vzel šestintrideset tisoč in stric Brzovlak je vzel šestintrideset tisoč.

— Kaj pa pogrebni stroški? je rekla moja žena. — Na beraško palico nas bojo spravili.

Takrat je pozvonilo. Bili so pogrebniki z vrečami, nosili in vsem. Stric Brzovlak je pomagal. Dajal je podatke. Potem smo ostali sami štirje.

— Na geslu je milijon, je rekel stric Brzovlak, — to lahko vnovčimo takoj, brez zapuščinske razprave. Tale druga knjižica ...

— Ali veš geslo?

— Seveda vem, saj mi je Elvira še prejšnji teden posodila . . .

— Tisto si vendar vrnil! je takoj padla vmes teta Lenča.

Stric Brzovlak je naredil dolg, zamišljen pogled skozi okno.

— Ja, seveda, je rekel, — posodila, vrnila, prejšnji teden, torej, dala mi je knjižico geslo povedala je takrat potem . . .

Vedel sem, da je bil stric Brzovlak v stresu.

— Tale druga knjižica, je vzela stvar v svoje roke teta Lenča, — na teje knjižici je . . . sto jurjev.

— Glede pogreba, sem rekel, žena pa je odšla v drugo sobo, — je treba iti v Elvirino službo. Pripada ji plača in še neki sklad imajo za te reči.

— Videla sem, je potem rekla žena, — videla sem, da je nekdo še prejšnji teden dvignil z knjižice štiri milijone. Na njeni roki se je iskril prstan, ki sem ga takrat prvič videl.

— To je tako, je pojasnila žena, — sam si moraš pomagati, sicer ti nihče ne pomaga. Tako je v življenju. Sicer prideš na beraško palico. Bogve, koliko so odnesli sosedi, koliko sta odnesli tisti dve prijateljici . . . Nikoli ne bomo vedeli . . .

— Veš, sem rekel, — takrat ko je stric Brzovlak spravil iz tete Elvire tiste posmrtno glasove, sem mislil, da bo oživel in da nas bo vse skupaj zelo sram.

Začelo je deževati. Vključil sem brisalce.

— Si ugasnil bojler? je rekla žena.

— Saj vidiš, da sem vključil brisalce, sem rekel.

— Nisi ga ugasnil. Pa sem ti rekla. Nikoli me ne poslušaj. Zdaj je vendar dražji tok. Celo popoldne se je kuhala voda na drag tok. Na beraško palico me hočeš spraviti.

Zvečer smo se spet zbrali v stanovanju tete Elvire. Odprli smo omare. Po postelji, po tleh, po mizah se je nabralo cunj, predmetov, ogrlic, plaščev, kombinež, nogavic. Potem ko ni bilo več kam sestiti, sem si napravil sedež iz brisač, robcev in jopic.

— Kdo hoče svileni ruto modro zelene barve. Moderna ruta. Krasen vzorec. Francoska moda. Prvič, drugič . . . se je kot na dražbi obnašal stric Brzovlak.

— Kdo vzame sesalec za prah, znamke Sloboda Čačak, skoraj nov, 1000 vatov?

— Kdo hoče komplet pomite posode EMO Celje?

— Jaz bi vzela krzneni plašč, tebi tako ne bi bil prav, reče teta Lenča.

— Kaj čem s sesalcem, reče žena, — sploh pa je ta firma čisto zanič. Pri nas doma smo imeli neki Čačak, pa smo ga na koncu vrgli stran.

— Jaz bi tele nogavice in brisalke in tole kramo dal za Rdeči križ, reče stric Brzovlak.

— Ampak tele brisalke so čisto nove! je ugovarjala teta Lenča, — se vidi, kako je teta Elvira pazila na stvari.

— Treba je pojesti, kar je v hladilniku, je rekel svak, ki je prišel pomagat pri odvozu blaga. Sedli smo okrog mize in nekaj časa smo samo hrustali. Slišati je bilo televizijske zvoke iz drugih stanovanj, žvenketanje

pribora, brnenje hladilnika, ki smo ga preveč odpirali in je zdaj nabiral mraz. — Moja žena, rečem, — mi vedno pravi, da jo bom spravil . . .

— Ampak hladilnik je čisto v redu, je rekel svak, — če ga nihče drug ne vzame, ga vzamem jaz.

— Meni so pa čisto všeč tiste slike, je rekla teta Lenča.

— Reprodukcijske, je zamahnil stric Brzovlak, — ampak jih lahko vzameva.

— Ali kaj pišeš? sprašuje teta Lenča. — Ti vedno kaj lepega pišeš. Kakšen roman? Te že vidim. Roman pišeš.

— Da jo bom spravil na beraško palico, sklenem svoj stavek.

— Jaz bi pogledal, kaj je na televiziji, je rekel svak in si nabral nekaj hrane na krožnik, — tukaj se čisto dobro počutim. Kot doma.

— Paralelni slalom, reče stric Brzovlak, — saj res.

— Kako se imenuje tvoj roman? reče teta Lenča.

— Noben roman, se smeje žena.

— Televizor je kar v redu, kliče svak iz sobe. Sedi natanko tako, kot je pred nekaj urami sedela teta Elvira. Na pol leži, noge ima na blazini. Za zglavje si je podložil krzneni plašč.

— Saj res, televizor! je rekla teta Lenča. — Naš je sicer še dober, ampak . . .

— Marie Morero, Francija, Gustavo Tönni, Italija, govori glas v televizorju.

Če se ozrem skoz okno, vidim kup televizijskih anten. Mračno se bleščijo v ulični razsvetljavi. Nekje v daljavi cesta, po kateri se vračajo izletniki. Žena in teta Lenča se držita pod roko. Popili sta vsaka kozarec preostalega vina. Teta Elvira ga je morebiti dobila za novo leto. Morebiti ga je hranila za kak obisk. Morda si je predstavljala, da bo družba ravno takšnale, kot je ta večer.

— Si predstavljaš, se v vratih pojavi stric Brzovlak, — da se sploh ni dotaknila bonboniere, ki smo ji jo podarili za rojstni dan. Še vedno je v vitrini. Odprl sem jo. Odlični bonboni!

— Saj to je tista, se izpove teta Lenča, — ki smo jo dobili za novo leto od Horvatovih.

— Ko bi vedel, da so tako dobri bonboni, je ne bi dal teti Elviri, se je zarežal stric Brzovlak.

— Pridite gledat smučanje! vpije svak.

— Kakšen je naslov tvojega novega romana? sprašuje teta Lenča, — Beraška palica?